

Motion till riksdagen 2012/13:Kr9

**av Bengt Berg m.fl. (V)
med anledning av prop. 2012/13:147**

Ny bibliotekslag

1 Innehållsförteckning

2	Förslag till riksdagsbeslut	2
3	Bakgrund.....	2
4	Bibliotekens tillstånd.....	2
5	Avslag på proposition	3
6	Vad bör en proposition om en bibliotekslag innehålla?	3
6.1	En nationell biblioteksplan.....	3
6.2	Bibliotekarierna.....	4
6.3	Bibliotekens demokratiska uppdrag	4
6.4	Arbetsplatsbibliotek m.m.	5
6.5	Skolbiblioteken	5
6.6	Förskolebibliotek	6
6.7	E-böckernas finansiering?.....	6
6.8	Digitala bibliotek.....	6

Fel! Okänt namn på

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen avslår propositionen enligt vad som anförs i motionen.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en nationell biblioteksplan.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om bibliotekarier.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om kommunernas uppgift i samband med nedläggningar av bibliotek.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om privatiseringar av bibliotek.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om arbetsplatsbibliotek m.m.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att förtydliga skollagens krav på skolbibliotek.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att i lag tillgodose förskolans behov av bibliotek.
9. Riksdagen begär att regeringen återkommer med ett förslag på hur e-boksutlåningen ska bekostas enligt vad som anförs i motionen.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en utredning om digitala bibliotek.

3 Bakgrund

I propositionen lämnar regeringen förslag till en ny bibliotekslag. Enligt regeringen syftar den till att anpassa lagen till de omvärldsförändringar som har skett sedan den nuvarande lagens tillkomst. Den nya lagen ska träda i kraft den 1 januari 2014.

4 Bibliotekens tillstånd

Enligt statistik och beräkningar från Kungl. biblioteket (KB) är biblioteken inne i en nedåtgående trend. År 1982 hade Sverige 1 910 bibliotek. År 2012 är motsvarande siffra 1 270 bibliotek. Antalet filialer minskar stadigt – 6 procent sedan 2009. Kulturministern har på en fråga om detta sagt att man då får använda bokbussar i stället. Problemet är bara att även antalet bokbussar minskar. Sveriges Radio gjorde nyligen en enkätundersökning där det visade sig att 35 kommuner har lagt ned sin bokbussverksamhet sedan 90-talet.

Antalet integrerade skolbibliotek har, enligt KB, minskat med 9 procent sedan 2009. Hälften av landets elever saknar tillgång till ett bemannat skol-

bibliotek. En av sex elever saknar helt skolbibliotek samtidigt som det är lagstadgat om skolbibliotek sedan 2011. Det betyder att 210 000 elever i grundskolan och gymnasiet inte har tillgång till skolbibliotek på den skolenhet de går. Endast fyra av tio elever har tillgång till ett skolbibliotek som är bemannat minst 20 timmar per vecka.

5 Avslag på propositionen

Regeringens proposition har delar som är ett fall framåt. Den ansluter sig t.ex. till Unescos folkbiblioteksmanifest i portalparagrafen om att biblioteken ska verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning. En annan positiv skrivning är den om att biblioteken i stort ska ägna särskild uppmärksamhet åt personer med funktionsnedsättning och olika språkliga minoriteter.

Dessa positiva delar väger dock inte upp den allmänna laissez faire-anda som propositionen andas vad gäller den nedåtgående trenden för biblioteken, biblioteksfilialer, bokbussar, skolbibliotek och bemanning med kvalificerade bibliotekarier. Vad betyder fina skrivningar om demokrati och tillgång för olika grupper, om biblioteket är stängt och bibliotekarien avskedad? Vänsterpartiet vill se ett förslag från regeringen som stoppar biblioteksnedläggningarna och ökar kvaliteten och tillgängligheten. Riksdagen bör avslå propositionen. Detta bör riksdagen besluta.

6 Vad bör en proposition om en bibliotekslag innehålla?

6.1 En nationell biblioteksplan

Vänsterpartiet vill att en nationell biblioteksplan tas fram för alla offentligt ägda eller stödda bibliotek, således även högskole- och folkhögskolebibliotek. Planen ska samordna systemen och skapa överskådlighet i biblioteksfloran och säkerställa en likvärdig biblioteksstandard och biblioteksservice över hela landet. Planen ska innebära ett stöd för att främja bibliotekens planering, styrning och uppföljning. ”Sådant stöd kan ges genom att den nationella biblioteksmyndigheten bidrar med att utveckla verktyg och metoder, till exempel bättre kvalitetsmått och indikatorer för att mäta bibliotekens verksamhet. Uppföljning och utvärdering kan förbättras via forsknings- och utvecklingsinsatser samt medverkan i framtagandet av kvalitetssystem.” (Svensk biblioteksförning.) Även Kulturrådet tar upp frågan om en nationell biblioteksplan i sin remiss på utredningen och säger följande: ”I syfte att ge alla tillgång till landets samlade resurser ska bibliotek och bibliotekshuvudmän inom det allmänna biblioteksväsendet samverka med utgångspunkt i den nationella

Fel! Okänt namn på

biblioteksplanen.” Det som ovan anförts om en nationell biblioteksplan bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

6.2 Bibliotekarierna

I regeringens proposition nämns inte bibliotekarierna. Det anser vi att man ska göra. Bibliotekens popularitet minskar naturligtvis om man inte kan få svar på sina frågor av en kunnig bibliotekarie. Detta drabbar särskilt ovana boklånare. Biblioteken är fortfarande först och främst medelklassens hemborg, och det menar vi inte är tillräckligt. Särskilda insatser behövs för att alla medborgare ska använda biblioteken.

Biblioteksanvändarna anser att det allra viktigaste i ett bibliotek är personalen, dvs. att den är kunnig och ger ett bra bemötande (Svensk Biblioteks-förenings rapport Olika syn på saken, 2011:2). Även KB har slagit fast att personalen på folkbiblioteken är viktig för kvaliteten på verksamheten. Den preliminära biblioteksstatistiken från 2012 visar att de kommuner som har fler årsarbetare än riksgenomsnittet, som är en halv anställd per tusen invånare, generellt sett har högre verksamhetstal. Vänsterpartiet anser att alla bibliotek ska ha utbildade bibliotekarier.

Bibliotekslagen bör alltså innehålla en passus om bibliotekariernas kompetens. Svensk Biblioteks-förening har tagit fram ett förslag enligt följande: ”Biblioteksväsendet ska ha tillräckligt många anställda med relevant kompetens. Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer får besluta bestämmelser om behörighetskrav för bibliotekspersonal.” Vad som ovan anförts om bibliotekarier bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Frågan om frivilliga krafter på biblioteken får inte betyda att man tunnar ut och ersätter professionen. De frivilliga krafter som t.ex. driver biblioteket i Loftahammar, där kommunen ville lägga ned, gör naturligtvis en utmärkt insats. Tyvärr tar moderater i riksdagens kulturutskott och på Kulturdepartementet emot detta som ”gefundenes fressen”, och i farans riktning ligger att det här tas som en modell på fler ställen. En publik verksamhet kan i längden aldrig bygga enbart på eldsjälur och entusiaster.

6.3 Bibliotekens demokratiska uppdrag

Folkbildningen och folkbiblioteken hör till fundamenten i ett demokratiskt samhälle. Genom biblioteken kan alla i samhället få ett avgiftsfritt och allsidigt utbud av böcker, andra medier och kunskapskällor. Att barn och unga har tillgång till bra och inspirerande bibliotek ökar lusten att läsa och upptäcka både sitt eget liv och världen utanför. Språk och språkkunskap utvecklas genom att tillgången till böcker är fri. Bokbussar är ett bra komplement till fasta bibliotek där avstånden är långa. Som synes i avsnittet om Bibliotekens tillstånd ovan så har trenden emellertid varit att vi fått färre och färre bibliotek, biblioteksfilialer och bokbussar och därmed längre och längre avstånd till biblioteken. Ett sådant tillstånd drabbar särskilt landsbygden. För att hejda

denna utveckling föreslår vi att kommunerna ska visa att biblioteksverksamhet säkras för innevånarna på annat sätt när nedläggning av bibliotek kommer på tal. Anmälan ska göras till länsstyrelsen som har att pröva om en nedläggning är skälig. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

På flera håll i landet har privatiseringar av biblioteksdriften genomförts. Om den utvecklingen slår igenom riskerar den på sikt att förändra de svenska bibliotekens kvalitetsnivå, oberoende och tillgänglighet. I ett samhälle där vi möter mer information än någonsin har välförsedda bibliotek och utbildade bibliotekarier en allt viktigare roll att spela som garantier för oberoende och relevant information. Ingen ska behöva misstänka att det som erbjuds har valts ut för att gynna vissa kommersiella eller politiska intressen. Vidare innebär privatiseringar att samarbete ersätts med konkurrens. I dag skulle ingen bibliotekarie tveka att hjälpa oss att hitta det vi söker även när det inte finns på just vårt bibliotek. Men när företag tar över förvandlas låntagarna till kunder och de andra biblioteken till konkurrenser. Sannolikheten är också stor att privat drivna bibliotek fokuserar på det mätbara, som antalet besökare eller utlån. Sådan statistik kan vara nog så viktig men fångar bara in en liten del av vad som avgör ett biblioteks kvalitet. Detta riskerar att leda till urvattning av biblioteken och kan förvandla vår unika folkbildningstradition till ännu en kommersiell marknadsplats med vinstintresset som främsta drivkraft. Biblioteken ska stå fria från styrning från marknadskrafterna och kommersiella intressen. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

6.4 Arbetsplatsbibliotek m.m.

Biblioteken bör även bedriva uppsökande verksamhet, och bibliotek bör i högre grad än i dag inrättas på arbetsplatser, sjukhus och andra institutioner. Inte minst är det viktigt med fängelsebibliotek. Även arbetsplatsbibliotek, som väggkrogsbiblioteken för lastbilschaufförer, fyller en viktig funktion. De små medel som staten tidigare bidrog med är nu borta, vilket vi finner symptomatiskt för en borgerlig kulturpolitik. Vi kommer i vår budgetmotion i höst att föreslå ett särskilt statligt stöd till uppsökande biblioteksverksamhet.

Vad som ovan anförts om arbetsplatsbibliotek m.m. bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

6.5 Skolbiblioteken

Skolbiblioteken fyller en alldeles egen funktion. Tyvärr har även skolbiblioteken fått känna på kalla vindar när det ska sparas pengar, både i kommunala skolor och i friskolor. Enligt lagen ska alla elever ha tillgång till skolbibliotek. Det är ett viktigt steg framåt, men eftersom kraven för att uppfylla detta är låga har många skolor valt att ha ett nödtorftigt bokbestånd i stället för ett riktigt skolbibliotek med utbildad personal. Som visas i avsnittet Bibliotekens tillstånd ovan är bristerna stora vad gäller tillgång till både skolbibliotek och, i än högre grad, kompetenta skolbibliotekarier.

Fel! Okänt namn på

Det är elevernas behov som ska stå i centrum vid utformningen av skolbibliotek. Biblioteken är inte enbart ett verktyg för att förbättra elevernas läsförmåga och deras förmåga att ta till sig olika kunskaper. Det handlar lika mycket om att ge eleverna möjlighet att möta skönlitteraturen på egna villkor. Skolbibliotekens roll och uppgift måste förtydligas och lyftas fram. Det ska finnas en tydlig definition av ett skolbibliotek, och i skollagen ska anges regler för tillgänglighet, kvalitet, öppettider, personalkrav m.m. Särskilt viktigt är att det finns bestämmelser om personalens utbildning och att dess arbete ska vara en integrerad del av pedagogiken. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

6.6 Förskolebibliotek

Det krav på skolbibliotek som finns i dag gäller tyvärr inte förskolan. Det kan möjligen ha varit förståeligt så länge som skolbiblioteken definierades enbart som instrument för rent pedagogiska ambitioner och så länge som förskolan inte omfattades av principen om det livslånga lärandet. I dag är läget ett annat. Förskolans uppgift är mycket vidare än att bara omfatta det rena lärandet. Vi vet i dag vilken betydelse det har även för de mycket små barnen, deras kreativitet och fantasi, och i förlängningen för deras framtida möjligheter i samhället, att de kommer i kontakt med böcker och litteratur på ett tidigt stadium, långt innan de själva kan läsa. Ansvaret för förskolebarnens ständiga tillgång till böcker, och löpande förnyade bokbestånd, måste ligga på förskolans ledning, inte på den enskilda förskolläraren. Förskolans behov av bibliotek bör tillgodoses i lagen. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

6.7 E-böckernas finansiering?

Regeringen betonar i stycke 10.4 i propositionen att även e-böcker ska ingå i den avgiftsfria delen på ett bibliotek. En sådan skrivning har, som så många andra i den här propositionen, liten betydelse om man inte förser biblioteken med resurser för att bekosta e-böcker. Regeringen bör återkomma med ett förslag om hur e-boksutlåningen ska finansieras. Detta bör riksdagen begära.

6.8 Digitala bibliotek

Som vi tidigare tagit upp i vår kulturmotion (mot. 2012/13:Kr326) vill vi utveckla digitala bibliotek där man utan kostnad ska kunna ladda ned böcker, film, musik och andra media. Samtidigt ska upphovsmännen få ordentlig ersättning för detta, liknande vad som sker vid boklån på de vanliga biblioteken. Vi kommer att avsätta medel i vår kommande budget för att inrätta digitala bibliotek från år 2015.

Fel! Okänt namn på

Digitala bibliotek kan inte helt ersätta fildelningen, lika lite som folkbiblioteken gjorde att människor slutade låna böcker av varandra. Däremot skulle det vara ett steg på vägen mot ett mer positivt sätt att hantera frågan om teknikutvecklingen och kulturens villkor – långt från dagens låsning kring försöken att stoppa fildelningen. Många artister, filmare, författare och andra är berättigat oroade över sina möjligheter att arbeta heltid med sin verksamhet i framtiden. Digitala bibliotek med bra ersättningar handlar om att ta politiskt ansvar för kulturekonomin i stort och se till att fler kulturskapare kan leva på konstnärligt arbete som vi alla kan ta del av. Ersättningen skulle till en början behöva styras av politiska beslut om stödets totalsumma, men när systemet stabiliserats bör en ordning inrättas med förhandling mellan upphovsrättsinnehavare och stat och anslagen ordentligt räknas upp.

Det digitala bibliotekets ersättningar behöver både tak och golv, precis som i dagens bibliotekersättning. Golvet behövs för att undvika administrationskostnader, och taket behövs för att undvika att alltför mycket pengar går till upphovsmän som redan är ekonomiskt välbeställda. Poängen med bibliotekersättning är inte att simulera en marknad, utan att få stark effekt på möjligheten att arbeta med kultur.

Redan inom ramen för dagens upphovsrättslagstiftning skulle de digitala biblioteken kunna erbjuda tillräckligt goda villkor för att många artister och filmare skulle kunna sprida sina verk där. Med en reformerad upphovsrättslag skulle de på sikt kunna få rätt att dela ut material, på samma sätt som de fysiska biblioteken kan göra i dag. Det bör tillsättas en utredning om digitala bibliotek enligt vad som anförts ovan. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Stockholm den 21 maj 2013

Bengt Berg (V)

Marianne Berg (V)

Lars Ohly (V)

Lena Olsson (V)

Amineh Kakabaveh (V)

Eva Olofsson (V)

Mia Sydow Mölleby (V)